

Historici worstelen met heruitgave 'Mein Kampf'

[Achtergrond](#) - 17 november 2016 - Auteurs: Marja Verburg, Daniël Hendrikse

Hitlers 'Mein Kampf' blijft, 90 jaar nadat het voor het eerst verscheen, lezers fascineren. In Duitsland werd de wetenschappelijke editie die in januari verscheen een bestseller. Ook in Frankrijk werken wetenschappers al jaren aan een nieuwe uitgave. In Nederland wil uitgeverij Prometheus een kritische editie van Hitlers boek uitbrengen. Duitse, Nederlandse en Franse wetenschappers over de voors en tegens van een heruitgave van 'Mein Kampf'.

“'Mein Kampf' is een onvertaalbaar boek”, verzuchtte de Franse vertaler Olivier Mannoni. Hij sprak op een conferentie over 'Mein Kampf' die het NIOD en het Duitsland Instituut vorige week in Amsterdam organiseerden. Mannoni maakt een nieuwe vertaling voor de Franse wetenschappelijke editie van het boek waarin Hitler tussen 1924 en 1926 onder meer zijn rassentheorie en antisemitisme ontvouwde. De vorige Franse vertaling stamt uit de jaren dertig. Hitler spreekt zichzelf regelmatig tegen, legde Mannoni uit, en gebruikt allemaal kleine woordjes als 'nun', 'doch' en 'aber', waarmee hij zijn kromme redeneringen recht breit. Maar die woordjes kan Mannoni niet zo in het Frans vertalen. “Het is een brei waar je heel moeilijk mee kan werken.”

Het is slechts een van de problemen waar de Fransen mee worstelen bij hun kritische editie van 'Mein Kampf'. Want: hoe leg je Hitlers tekst uit aan een Frans publiek? De Fransen maken gebruik van de Duitse wetenschappelijke editie van het Institut für Zeitgeschichte (IfZ) in München. Maar veel van het Duitse commentaar moet voor het Franse publiek worden aangepast, en begrippen die voor Duitsers vanzelfsprekend zijn, moeten aan de Franse lezers worden uitgelegd, vertelde Florent Brayard, die samen met Mannoni aan de Franse editie werkt. “Gelukkig vond het IfZ het goed dat we hun uitgave aanpassen.”

Ook Prometheus wil voor de Nederlandse editie gebruik maken van de zeer uitgebreide IfZ-uitgave. De Duitse wetenschappers hebben Hitlers tekst, 780 pagina's, voorzien van ruim 3500 kanttekeningen, die direct naast de tekst zijn geplaatst. Dat was een bewuste keuze, legde Othmar Plöckinger van het IfZ uit: het commentaar moest op gelijke hoogte staan met Hitlers tekst, en er niet als

voet- of eindnoten ondergeschikt aan worden gemaakt. Hitlers tekst is als het ware “omsingeld” door het kritische commentaar. Dat heeft geleid tot twee dikke, niet al te handzame delen van samen meer dan 2000 pagina’s. ([Lees hier meer over de Duitse wetenschappelijke uitgave](#))

'Welkome publicatie'

Prometheus heeft een kritische uitgave van ‘Mein Kampf’ voor ogen die een stuk korter is, vertelde Patrick Dassen. De Leidse historicus schrijft een inleiding bij de heruitgave voor een Nederlands publiek en onderzoekt waar het IfZ-commentaar kan worden ingekort of weggelaten. “In de inleiding gaan we ook in op de discussie in Nederland en de context die voor Nederlanders nodig is, zodat een breed publiek de tekst kan begrijpen”, aldus Dassen. Zelf merkt hij regelmatig dat docenten geschiedenis ‘Mein Kampf’ wel in de les willen gebruiken, maar er huiverig voor zijn, bijvoorbeeld omdat hun Duits niet goed genoeg is. “Voor leraren zou het een welkome publicatie zijn”, aldus Dassen.

'Met een slecht boek kun je het nationaal-socialisme niet goed uitleggen'

In Duitsland vinden veel wetenschappers ‘Mein Kampf’ overigens helemaal niet geschikt voor het onderwijs. Met een slecht boek kun je het nationaal-socialisme niet goed uitleggen, is een van de argumenten.

Opvallend vonden de Nederlandse deelnemers aan de conferentie dat er niet of nauwelijks protest was toen Prometheus eind oktober bekend maakte met een Nederlandse kritische editie te komen. Bij eerdere discussies over heruitgave van het boek of over het opheffen van het verkoopverbod in Nederland kwamen wel felle reacties, vertelde NIOD-directeur Frank van Vree. Dat het boek sinds een aantal jaar heel makkelijk via internet te verkrijgen is, heeft het debat erover veranderd.

Kritiek

Maar hoewel publieke discussies over Prometheus’ plannen uitbleven, is er wel kritiek op de editie die de uitgever wil maken. Die moet in 2018 al in de winkel liggen. Daarvoor moet een nieuwe Nederlandse vertaling worden gemaakt en moet alle research worden gedaan om de tekst goed aan een Nederlands publiek uit te leggen. De Fransen zijn daar al een paar jaar met een heel team mee bezig. Hoe wil Prometheus dat dan in zo’n korte tijd voor elkaar krijgen?

'Je moet de lezers van nu meer gereedschap bieden om te begrijpen wat Hitler in ‘Mein Kampf’ deed'

Ewoud Kieft van het NIOD legde de avond voor de conferentie tijdens een publieksbijeenkomst uit waar zo'n uitgave wat hem betreft aan moet voldoen. Je moet niet alleen weergeven welke feiten niet kloppen, maar ook uitleggen waarom Hitler een argument gebruikte, wat hij ermee wilde bereiken bij zijn lezers, hoe hij hen manipuleerde en hoe zijn lezers zijn tekst destijds interpreteerden. Je moet de lezers van nu meer gereedschap bieden om te begrijpen wat Hitler in 'Mein Kampf' deed, aldus Kieft. Wat hem betreft ook meer dan het IfZ heeft gedaan. (Lees daarover Kiefts artikel in de Volksrant: ['Toon de sluwheid van Mein Kampf in een nieuwe kritische editie'](#))

Het was voor het NIOD reden om ervan af te zien zelf een kritische editie van 'Mein Kampf' uit te brengen. Het instituut had er de middelen niet voor om het zo uitgebreid te doen als Kieft schetste - en een andere manier vond het NIOD geen optie. Overigens zit NIOD-directeur Frank van Vree, net als Ton Nijhuis van het Duitsland Instituut, wel in de adviesraad voor de kritische editie van Prometheus.

Aura

In Frankrijk is besloten elk hoofdstuk van 'Mein Kampf' van een inleiding van een pagina of zes te voorzien. Daarin wordt uitgelegd waar het hoofdstuk over gaat, met welk doel Hitler het geschreven heeft en in welke context het moet worden gezien. "Daar staat in wat wij denken dat de Franse lezer nodig heeft", aldus Brayard. Een mooie, praktische manier om de lezer van nu houvast te bieden en tot een "meer interpretatieve versie" van 'Mein Kampf' te komen, aldus Kieft.

'Er is een element dat we niet precies kunnen beoordelen, over wat de aantrekkingskracht van 'Mein Kampf' is'

In Duitsland was dat overigens oorspronkelijk ook de bedoeling, een inleiding per hoofdstuk. Daar moest het IfZ uiteindelijk van af zien, vertelde Plöckinger. "De publieke aandacht was zo groot, we moesten alle specifieke vragen beantwoorden en dat kon niet in zo'n inleiding per hoofdstuk." De Duitse wetenschappelijke editie móest in januari 2016 verschijnen, omdat de rechten van het boek eind 2015 verliepen. Daarmee was in Duitsland tot dan toe een herdruk verhinderd. De IfZ-uitgave moest mede voorkomen dat commerciële partijen met 'Mein Kampf' aan de haal zouden gaan. Dat laatste lijkt in Duitsland vooralsnog gelukt, al is er een rechtse uitgeverij in Leipzig die probeert met een eigen uitgave te komen.

Het IfZ wilde met haar wetenschappelijke uitgave Hitlers boek ook 'demystificeren', zoals de Duitse wetenschappers bij de verschijning ervan zeiden. Maar de aura die om het boek hangt, is met de IfZ-publicatie niet minder geworden, concludeerde de Duitse historicus Norbert Frei in Amsterdam. Dat leidt hij onder meer af aan het verkoopsucces. "Er is een element dat we niet precies

kunnen beoordelen, over wat de aantrekkingskracht van 'Mein Kampf' is."

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel:

<https://duitslandinstituut.nl/artikel/18944/historici-worstelen-met-heruitgave-mein-kampf>